

LAPSEN HUOLTOA JA TAPAAMISOIKEUTTA KOSKEVAN LAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTAMINEN

Hyvä erovanhemmuus Ry (myöhemmin HYVE) kiittää mahdollisuudesta lausua oikeusministeriön (OM) mietinnöstä 47/2017 liittyen lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistamiseen.

HYVE painottaa lainsäädännön uudistamisessa erityisesti paitsi riitaa ennaltaehkäiseviä asioita, niin myös lapsen oikeuksia vanhimpiinsa:

- Laissa tulisi tapaamisen sijaan käytetään määrettä luonaolo, kun kyse on vanhemman ja lapsen yhdessäolosta. Näin tuetaan tasavertaista vanhemmuutta ja vanhempien yhdenvertaista kohtelua sekä aidosti tuetaan lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa.
- Lapsella tulee olla lähtökohtaisesti yhtäläinen oikeus luonaoloon molempien vanhempiensa luona.
- Laista tulee selkeästi ilmetä, että vanhempi, joka yrittää katkaista tai estää lapsen ja toisen vanhemman yhteyttä, toimii lapsen edun vastaisesti.
- Laissa tulee erikseen todeta, että vieraannuttaminen on henkistä väkivaltaa lasta kohtaan ja sellaisenaan sanktioitua, kuten muukin henkinen ja fyysinen väkivalta.
- Koska pitkittyneet huoltoriidat ovat erityisen haitallisia lapselle, tulee laki säätää siten, että se ennalta ehkäisee näiden syntymistä huomioiden sen, ettei toimimalla lapsen edun vastaisesti voi enää saavuttaa asemaa yksin- tai lähihuoltajana.
- Vuoroasuminen tulee olla lähtökohta lapsen asumisratkaisulle. Vuoroasumisesta voidaan puhua, kun luonaoloaika on vähintään 35 % myös toisen vanhemman luona.¹
- Vanhempien hyvien välien ei tarvitse olla edellytyksenä vuoroasumiselle.
- Lapsella on oikeus käydä koulua molempien vanhempiensa luota, jos vuoroasumisesta on sovittu. Kaupungilla on velvollisuus järjestää koulumatka molempien vanhempien luota, edellyttäen, että perusopetuslaissa määritellyt kriteerit koulumatkan pituuden suhteen on mahdollista täyttää. Lähikoulua määrättäessä on huomioitava lapsen molempien kotien sijainti, jos vuoroasumisesta on sovittu.
- Kaikkiin päätöksiin, mukaan lukien vuoroasumispäätöksiin, tulee liittää uhkasakko.
- uhkasakon tulee koskea huoltokiusaamista (huollon velvoitteita, tapaamisia ja yhteydenpitoa) oletusarvoisesti kaikissa sopimuksissa.
- Huoltokiusaaminen ja erityisesti vieraannuttaminen tulisivat olla peruste lapsen välittömälle asuinpaikan vaihtamiselle.
- Lapsen kuulemisen on oltava asiaan tarvittava pätevyys, sekä perusteellinen koulutus siitä miten vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen tunnistetaan.
- Muuton osalta on huomioitava myös sopimuksettomat tilanteet.
- Ikäraja poistettava täytäntöönpanolaista tai nostettava ainakin viiteentoista ikävuoteen.
- Lapsi tulee pystyä hyväksyä useampaan kuin yhteen ruokakuntaan, kun tämä on myös toisen vanhemman luona 35% ajasta tai enemmän. Tämä tulisi huomioida myös muissa laeissa, kuten laissa yleisestä asumistuesta (14.9.2014/938).

¹ Linda Nielsen (2014): Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children. *Journal of Divorce & Remarriage*, 55, 613–635.

Lausunto: Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen

- Vieraannuttaminen ja huoltokiusaaminen lisättävä myös lastensuojelulakiin lapsen edun vastaisina.
- Käräjäoikeudelle tulisi myöntää oikeus määrätä sekä vanhempi että lapsi oikeuspsykiatriin tutkimuksiin. Sellaiset voivat olla välttämättömiä todentamaan vieraannuttaminen.

HYVE:n tarkoituksena on toimia ennen kaikkea niiden eroperheiden edunvalvojana, joista löytyy kaksi kunnollista ja lapsiinsa sitoutunutta vanhempaa, jotka haluavat jatkaa vanhempina siitä huolimatta, vaikka vanhempien parisuhde päättyikin. HYVE haluaa tuottaa yhteiskuntaan näkemyksen, jossa lapsi nähdään yksilönä, joilla on omat tarpeensa, ja he ovat ihmisinä tasavertaisia muiden kanssa. HYVE:n mielestä lasten mielipiteitä on kuunneltava, ja ne on otettava huomioon YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti. Mielestämme lapset tulee nähdä yksilönä ja lapsen perustarpeet oikeuksina, joita meidän aikuisten maailman tulee kunnioittaa ja toteuttaa.

HYVE tarjoaa vertaistukea, apua ja neuvoja huoltajuusasioissa sekä vaikuttaa lakien ja käytäntöjen muuttamiseksi siten, että aktiivinen ja tasavertainen yhteishuoltajuus on mahdollista ja lapsilla on todellinen mahdollisuus kahteen kotiin ja molempiin vanhempiinsa toteutuu sekä ennaltaehkäistä huoltoriitoja sekä epätasa-arvoisia tilanteita, joita yhteishuoltajuudessa edelleen esiintyy.

- Hallitusohjelman mukaan lakiuudistuksen tulisi vahvistaa lapsen oikeutta sekä isään, että äitiin vahvistaen vanhemmuutta ja näin mm. puuttua kiusaamiseen.

Nykytilanteen parantamiseen ei ole taikasauvaa. Ongelmat ovat usein monen asian summa, esimerkiksi piiloasenteet, lain porsaanreiät, ammattitaidottomuus, mielenterveysongelmat, väärät vakiintuneet käytännöt, lapsen edun ja edun vastaisuuksien vastakkain asettelun ongelmat, sekä pakotteiden, sanktioiden, seurannan ja oikeanlaisen selvittämisen puuttuminen.

- Lähdemme lausunnossamme siitä, että hyvin toimiva vanhemmuus on lapsen etu. Olemme analysoineet, mitkä tekijät mahdollistavat lapsen edun vastaisen ristiriitatilanteen syntyminen sekä miten vallitsevat lait ja oikeus- ja viranomaiskäytännöt huomioivat kyseiset tekijät. Analyysin perusteella olemme päätyneet muutosehdotuksiin, joilla voidaan tukea vanhemmuutta ja ennaltaehkäistä riitatilanteiden syntyminen sekä auttaa oikeus- ja sosiaaliviranomaisia tekemään lapsen edun mukaisia päätöksiä.

Emme voi luottaa lapsiasioissa pelkästään ihmisten hyvään tahtoon. Tarvitaan laki, joka kannustaa vanhempia toimimaan lapsen etua ja molempien vanhempien vanhemmuutta kunnioittaen.

Huoltoriita syntyy, jos jompikumpi vanhemmista toimii toisen vanhemman tulkinnan mukaan olemassa olevien sopimusten vastaisesti, lainvastaisesti tai sopimuksettomassa tilanteessa pyrkii saamaan omalta kannaltaan edullisen sopimuksen käyttäen apunaan kyseenalaisia keinoja. Huoltoriitojen ennalta ehkäisyyn ja käsittelyyn tarvitaan neljää asiaa:

1. Selkeä tasavertaista vanhemmuutta ja lapsen etua korostava laki, joka ei ole tulkinnanvarainen vanhempien vastuun ja lapsen edun suhteen. Riitojen ennalta ehkäisijänä laki on yksi tärkeimmistä työkaluista.
2. Ennakoitavissa olevat käytännöt/sanktiot, joiden mukaan toimitaan, jos vanhemman vastuuta/velvollisuutta rikotaan tai toimitaan muuten lapsen edun vastaisesti

On määriteltävä, mitä seuraamuksia vanhemmalle on vanhemman vastuun rikkomisesta tai lapsen edun vastaisesta toiminnasta. Nykytilanteessa seuraamuksia ei käytännössä ole tai seuraamukset voivat olla pahimmillaan hyvin toimivan vanhemman erottaminen lapsen huollosta ja lapsen oikeus luonaoloon vaarantuu. Tällöin helposti lapsen kasvusta ja kehityksestä jää vastaamaan vanhempi, jonka vanhemmuus sisältää lapsen edun vastaisia elementtejä.

3. Työnjakoa oikeustoimen ja sosiaalitoimen osalta ja välillä on selvennettävä. Esimerkiksi on selvennettävä mikä on lastensuojelun rooli, jos sopimuksia rikotaan tai toimitaan muuten lapsen edun vastaisesti. Puuttumisen kynnystä sopimusrikkomukseen tai muuhun lapsen edus vastaiseen toimintaan on madallettava.

Tilanteeseen puuttumattomuus vaarantaa lapsen kasvun ja kehityksen antamalla hyväksynnän vanhemman vastuiden rikkomiselle. Jos laki itsessään ei ennalta ehkäise huoltoriidan syntymistä, on ensimmäisellä viranomaiskontaktilla suuri merkitys sille, jatkuuko tilanne. Kokemuksemme mukaan puuttumattomuuden signaalin antaminen vanhemmalle, joka toimii lapsen edun vastaisesti, johtaa tilanteen pahentumiseen kahdella tapaa:

- Väärin toimija jatkaa toimintaansa ja todennäköisesti kokeilee rajoja vielä pidemmälle.
- Toinen vanhempi pettyy viranomaistoimintaan ja pahimmillaan luopuu vanhemmuudesta, vaikka todennäköisesti olisi lapsen kasvun ja kehityksen tukijana se parempi vanhempi.

4. Ongelmatilanteiden seuranta, sopimustekstien ja olosuhdeselvityksen standardointi ja vanhempien ohjaus.

Pelkkä sopimuksen tekeminen, tuomitseminen tai sopiminen sovittelussa ei riitä. Pelkkä sopimusten tekeminen tai niistä sopiminen asiantuntija-avusteisessa sovittelussa ei riitä eikä myöskään tuomioistuimen päätös niistä. Sopimusten käytännön noudattamista on seurattava, ja vanhemmat on tarvittaessa ohjattava sopimusten noudattamiseen. Tulkinna siitä, mitä sopimuksessa mainitut asiat tarkoittavat käytännössä, tulee saada ilman oikeudenkäyntiä esimerkiksi lastenvalvojalta tai lastensuojelulta. Tarvittaessa lastenvalvoja tai -suojaus voisi konsultoida kunnan lakimiestä sopimusasioiden noudattamisjärjestyksestä.

Mikäli kuntien välillä ilmenee ristiriitoja identtisten sopimuspykälien tulkinnoissa, voisi lastenvalvoja hakea asiasta päätöstä kärjäoikeudesta. Tueksi tähänkin problematiikkaan olisi mahdollista avata sähköinen palvelu, josta näitä tulkintoja voi pyytää ja jossa olisi avoin tietokanta, johon kerätään tulkintaerimielisyyksiä aiheuttavien kirjausten tulkinnat. Kantaa päivitetäisiin tarpeen mukaan.

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankeen ratkaisuohteet huoltoriitoihin tulee päivittää huoltokiusaamisen ja vieraannuttamisen osalta. Samalla vakiintuneiden olosuhteiden korostus ratkaisujen määräävänä periaatteena tulee poistaa.

Vaikeneminen tai lapsen edun vastaisen toiminnan ”palkitseminen” eivät auta lasta, vaikka riita näennäisesti näillä toimilla saadaan pois omalta pöydältä ja täten ”ratkaistua”. Vanhempi, joka saavuttaa tavoitteensa kyseenalaisilla keinolla ei kokemuksemme mukaan omaehtoisesti muuta väärä toimintatapojaan.

Pahojen tekojen hyväksyntä ja palkitseminen johtavat usein uusiin pahoihin tekoihin. Syntyy kierre, jossa toinen vanhempi ”demonisoidaan” lapselle, sukulaisille, viranomaisille ja lähipiirille, kun oma toiminta pitää ”oikeuttaa” itselle ja ympäristölle. Tuloksena ovat huoltokiusaaminen ja/tai vieraannuttaminen.

Vieraannuttamisen kriminalisointi

Mietinnössä pohditaan vieraannuttamista ja tapoja ehkäistä sitä. Se on ilahduttavaa ja arvostamme elettä. Erityisesti kiitämme sitä, että vieraannuttaminen mainitaan esimerkkinä lapseen kohdistuvasta henkisestä väkivallasta. Sen sijaan esitettyjä perusteita sille, ettei vieraannuttamista voi tai pitäisi kriminalisoida, pidämme pätemättöminä. Kriminalisoinnin sijaan ehdotettuja toimia pidämme riittämättöminä.

Mietinnössä kuvataan toimia, joilla pyritään turvaamaan lapsen tapaamisoikeuden (luonaolo-oikeuden) toteutuminen:

"Lakiin ehdotetaan myös kirjattavaksi lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta päätettäessä huomioon otettavia seikkoja, kuten vanhemman kyky asettaa lapsen tarpeet vanhempien välisten ristiriitojen edelle. Laissa ehdotetaan säädettäväksi myös nykyistä täsmällisemmin se, että ratkaisua tehtäessä olisi kiinnitettävä huomiota muun ohella siihen, mikä ratkaisu voisi parhaiten turvata lapsen ja vanhemman välisen suhteen säilymisen. Näillä säännöksillä korostettaisiin tapaamisoikeuden ja lapselle läheisten ihmissuhteiden kunnioittamisen painoarvoa tuomioistuimen ratkaisuharkinnassa."

Toimet ovat riittämättömiä. Jo nykyisen lain kahdessa ensimmäisessä pykälässä todetaan mietinnössä korostettujen asioiden ensisijaisuus huollosta päätettäessä:

"Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. – – Tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu. Lapsen vanhempien tulee keskinäisessä yhteisymmärryksessä ja pitäen silmällä ennen kaikkea lapsen etua pyrkiä siihen, että tapaamisoikeuden tarkoitus toteutuu 1 §:ssä säädettyjen periaatteiden mukaisesti."

Lapsen tapaamisoikeuden tärkeyden korostaminen ei ole aina riittänyt nostamaan sitä oikeuskäytännössä lainsäätäjän tarkoittamaan asemaan eikä turvaamaan lasten suhteita molempiin vanhempiinsa, luonaolo-oikeudesta puhumattakaan.

Konkreettisempi ele on mahdollisuus asettaa uhkasakko jo perustepäätöksen yhteydessä. Uhkasakko tulisi liittää kaikkiin perustepäätöksiin. Se olisi yhteiskunnalta lapsia tukeva viesti vanhemmille: Lapsilla on oikeus molempiin vanhempiinsa.

Vieraannuttamisen kriminalisoinnin esteeksi esitetään, että se olisi vaikea määritellä ja näyttää toteen (s:t 33–35):

"Vieraannuttamisella ei ole tarkkaa merkityssisältöä, mutta sillä tarkoitetaan usein vanhemman käyttäytymistä tavalla, joka vaikeuttaa lapsen ja toisen vanhemman tai muun henkilön välistä vuorovaikutussuhdetta ja johtaa joissakin tapauksissa sen katkeamiseen kokonaan. – vieraannuttamista koskevaan rangaistussäädökseen liittyisi vaikeita näyttöongelmia."

Merkityssisällön puuttumisella lieenee tarkoitus viitata erilaisiin vieraannuttamisen määritelmiin. Asioiden on erilaisia määritelmiä, eikä vaihtoehtoisten määritelmien olemassaoloa yleensä katsota keskeiseksi seikaksi. Esimerkiksi raiskaukselle on erilaisia ei-yhtäpitäviä määritelmiä. Vieraannuttaminen voidaan määritellä selkeästi ja yksinkertaisesti:

Vieraannuttamisella pyritään perusteettomasti aikaansaamaan lapselle kielteisiä ajatuksia vanhemmasta, johon hänellä on ollut hyvä suhde tai estämään suhteen syntyminen.

Näyttöä vieraannuttamisesta on usein saatavissa: Vieraannuttajan s-postit, tekstiviestit ja puhelin keskustelut voidaan monesti todentaa. Vieraannuttamista ei tapahdu ilman huoltokiusaamista jolloin ulkoisia merkkejä vieraannuttajan tavoitteesta estää kontaktit lapseen on nähtävissä. Mitä vähemmän kontakteja vanhemmalla on lapseen, sen helpompaa on vieraannuttamista tehdä.

Vieraannutettujen lasten jyrkän mustavalkoinen näkemys vanhemmistaan on poikkeuksellinen. Muilla tavoin kaltoin kohdeltu lapsi kuvaa realistisemmin vanhempiaan ja kokemastaan huolimatta yleensä löytää myös hyvää hänelle pahaa tehneestä vanhemmasta.

Määrittelyongelmat ja näytön vaikeus eivät ole estäneet lainsäätäjää sanktioimasta muita, vakavina pitämiään toimia: Mm. rikoksen suunnittelu, seksuaalinen ahdistelu, perheensisäinen raiskaus ja vainoaminen on kriminalisoitu.

Mietinnössä arvioidaan, että kriminalisointi ei ennaltaehkäisisi vieraannuttamista (s. 35). Perusteeksi kannalle esitetään, että psyykkisesti sairas vanhempi ei välittäisi vieraannuttamisesta. Peruste ei

päde: Tietävästi rikoslainsäädäntö ehkäisee myös psyykkisesti sairaiden rikoksia. Vieraannuttamisen yhteydessä on syytä selvittää, että vieraannuttajia ei pidetä suunnittelemattomasti toimivina. He monesti päin vastoin hyödyntävät taitavasti lain suomaa mahdollisuutta vieraannuttamiseen.

Vanhemman mielenterveysongelmat todennäköisesti heikentävät ja jopa estävät vanhemman kykyä toimia vanhempnana kuormittaen lasta, jolloin lapsen kasvu ja kehitys vaarantuvat. Lisäksi vanhemman mielenterveysongelmat lisäävät lapsen omaa riskiä sairastua psyykkisesti. Kun lasta tämän lisäksi vielä vieraannutetaan, on lapsen kehitys todellisessa vaarassa, etenkin silloin, jos laki suhtautuu asiaan epäselvän sallivasti.

Kriminalisoinnin katsotaan mietinnössä kuormittavan lasta (s. 35). Lapsen suojaamatta jättäminen, jotta tämä ei kuormittuisi lisää, on loogisesti ristiriitainen peruste. Jos lasta pahoinpidellään, yleisesti katsotaan lapsen edun mukaiseksi, että pahoinpitelyyn puututaan rikosoikeudenkäynnillä. Myös vieraannuttamisen kohteena olevaa lasta tulee suojata. Lapsen kuormitus jatkuu, jos yhteiskunta jättää hänet vaille suojaa pahoinpitelijältään. Vieraannuttaminen henkisenä väkivaltana yhdessä muun henkisen väkivallan kanssa tulee yhtä lailla kriminalisoida lapsen kohdalla kuin fyysisenkin väkivalta on kriminalisoitu ja sanktioitu.

Jos vieraannuttaminen onnistutaan saattamaan loppuun, ammattiapua lapsen ja vanhemman suhteen palauttamiseksi ei saa. Käytännössä yhteiskunta toteaa lapsen vieraantuneen ja hyväksyy tilanteen. Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeää ennalta estää ja puuttua ajoissa vieraannuttamiseen.

Olisiko niin, että lakiesityksen laatijat eivät ole hahmottaneet kuinka syvälle käyvästä lasta raastavasta ja rikkovasta henkisestä väkivallasta vieraannuttamisessa on kyse? Tutkimuskirjallisuudessa toistuu kuvaus, kuinka vieraannuttamisessa lapsi opetetaan vihaamaan toista puolikasta itsestään. Lapsen kannalta ei ole eroa sille onko vieraannuttaminen aktiivista, passiivista, tietoista vai tiedontonta: Seuraukset ovat elämänmittaisia lapsille.

Yhteiskunta ilmentää arvonsa lainsäädännössä. On tärkeätä, että yhteiskunta ilmaisee laeilla, että lapset ovat yhteiskunnan erityisessä suojelussa. Jollei vieraannuttamista kriminalisoida, yhteiskunta lähettää viestin, että vieraannuttaminen on sallittua ja ettei lapsia tarvitse suojella vieraannuttamiselta. Molemmat viestit olisivat vahingollisia lapsille.

Huoltokiusaamisen sanktiointi

Huoltokiusaaminen on toisen vanhemman alistamista ja hänen vanhemmuutensa mitätöintiä. Toiminta on omiaan aiheuttamaan riitaa. Vaikka toiminta näennäisesti kohdistuu vanhempaan, vaikuttaa se välillisesti myös lapseen, kun vanhemman voimavarat ja mahdollisuudet tukea lasta kasvatus ja kehitystyössä tehdään kiusaamalla hankalaksi tai jopa mahdottomaksi. Pahimmillaan toiminta voi johtaa paremman vanhemman luopumiseen vanhemmuudestaan.

Esimerkkejä huoltokiusaamisesta:

- Kommunikoimattomuus/Vanhemmuuden arvostelu.
- Vanhemmuuden mitätöinti (esim. tiedottamatta jättäminen).
- Yleensäkin toimiminen kuin yksinhuoltaja yhteishuoltotilanteessa
- Vanhemmuutta estävän sopimuksen vaatiminen ilman perusteita.
- Huonoon sopimukseen kiristäminen (esim. pelottelu yksinhuollolla).
- Sopimuksien tulkinnat yhteyttä vähentävällä tavalla.
- Vanhemman panettelu ja vanhemmasta valehtelu mm. viranomaisille
- Sopimuksen toteutumista estävien asioiden tahallinen järjestäminen.
- Muutto etäälle lapsen kanssa ilman sopimista.
- Lapsen suulla puhuminen (vanhemman psyykkaus) esim. lapsi ei muka tahdo jne.

- Sopimuksien noudattamatta jättäminen ilman perusteita.

Koska huoltokiusaaminen yleensä nähdään vain vanhempien välisenä erimielisyytenä, ei huoltokiusaamisen kohteena oleva vanhempi saa apua esimerkiksi lastensuojelusta. Käytännössä ainoa mahdollisuus on asian vienti käräjille. Ei ole kuitenkaan harvinaista, että huoltokiusattu menettää käräjillä esimerkiksi yhteishuollon lapsen edun nimissä.

Uudistamistyöryhmä on mietinnössään ottanut kantaa esimerkiksi muuttoon sekä lisännyt säädöksen, jossa kehoitetaan välttämään toimintaa, joka hankaloittaa lapsen ja vanhemman välistä suhdetta. Soveltuvampi ilmaisu välttämisen sijaan olisi pidäytyä. Suoraa sanktiota ei tästä toiminnasta ole kuitenkaan säädetty. Jää huoltokiusatun uskalluksen varaan viedä asia käräjille. Jos uskallusta ja varallisuutta riittää, hakee huoltokiusattu joko lähihuoltajan asemaa tai laajennettuja tapaamisia tai yksinhuoltajuutta itselleen, koska laki ei tunne muita vaihtoehtoja. Ikävä kyllä monelta on jo usko mennyt siihen, että tuomioistuimien näkisi huoltokiusaamisen olevan huoltokiusaajan huonoa vanhemmuutta, joka johtaisi huolto- ja tapaamissopimuksen muuttamiseen varsinkin nk. lähihuoltajan ”tap-pioksi”.

Häviö huoltokiusaajalle oikeudessa tarkoittaa kiusaamisen jatkumista ja liki poikkeuksetta sen pahenemista.

Huoltokiusaamisen motiivit voivat olla moninaiset, mutta niihin liittyvät olennaisesti vallankäyttö ja kiusaaminen. Huoltokiusaaminen toimii usein myös vieraannuttamisen työkaluna. Tällöin tarkoitus on

- provosoida toista vanhempaa, jotta saadaan ulkoista tukea väitteille uhasta ja kommunikointi vaikeuksista.
- hankaloittaa ja estää yhteyttä lapseen, jotta lapsi saadaan riippuvaiseksi vieraannuttajasta.

Jos riitaa halutaan ennalta estää, tulisi huoltokiusaaminen sanktioida paitsi uhkasakolla niin jatkues-saan, tulisi huoltokiusaamisen olla peruste muuttaa sopimuksia huoltokiusatun eduksi ja samalla siis lapsen edun mukaiseksi.

Huoltokiusaamista ei voi irrottaa pelkästään vanhempien väliseksi riidaksi, koska toimet kohdistuvat nimenomaan lapsen huoltoa, luonaoloa ja yhteyttä koskeviin asioihin.

Lastensuojelulain puute

Uudistamistyöryhmä toteaa mietinnössään seuraavasti:

”Tapaamisten estämistilanteita tulisi työryhmän mielestä ennaltaehkäistä jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa erilaisilla perhettä tukevilla sosiaalitoimen toimenpiteillä. Vaikeiden tapausten taustalla olevien syiden selvittäminen edellyttää moniammatillista asiantuntemusta. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma (ns. LAPE) sekä sosiaali- ja terveystieteiden uudistushanke (SOTE) ovat keskeisellä sijalla siinä, että lasten ja perheiden palveluissa otetaan huomioon sekä näiden tilanteiden ennalta ehkäisy, että sosiaali- ja terveystoimen moniammatillinen osaaminen. Tärkeää on myös viranomaisten kouluttaminen niin, että heillä olisi valmiuksia tunnistaa tällaiset tilanteet.”

Käytännössä valitettavasti ennaltaehkäisyä ei kuitenkaan tapahdu. Esimerkiksi lastensuojelu ei osaa tunnistaa sen enempää vieraannuttamista kuin huoltokiusaamistakaan. Näiden katsotaan olevan vain ikävää, mutta ei kuitenkaan asia jonka selvittäminen tai johon puuttuminen kuului heille. Lastensuojelulain 4 § todetaan seuraavasti:

Lausunto: Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lainsäädännön uudistaminen

*Lastensuojelun on edistettävä lapsen suotuisaa kehitystä ja hyvinvointia. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen kasvatuksessa ja huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä ehkäisemään lapsen ja perheen ongelmia sekä puuttumaan riittävän varhain havaittuihin ongelmiin. Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelua toteutettaessa on ensisijaisesti otettava huomioon **lapsen** etu.*

Lapsen etua arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, miten eri toimenpidevaihtoehdot ja ratkaisut turvaavat lapselle:

- 1) tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet;*
- 2) mahdollisuuden saada ymmärtämystä ja hellyyttä sekä iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon;*
- 3) taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen;*
- 4) turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden;*
- 5) itsenäistymisen ja kasvamisen vastuullisuuteen;*
- 6) mahdollisuuden osallistumiseen ja vaikuttamiseen omissa asioissaan; sekä*
- 7) kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen.*

Lastensuojelussa on toimittava mahdollisimman hienovaraisesti ja käytettävä ensisijaisesti avohuollon tukitoimia, jollei lapsen etu muuta vaadi. Kun sijaishuolto on lapsen edun kannalta tarpeen, se on järjestettävä viivytyksettä. Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleen yhdistämisestä.

Ennaltaehkäisy ennen tuomioistuinkäsittelyä toimii kahdessa tasossa:

1. Laki
2. Viranomaistoiminta

Tällä hetkellä taso 2 ei toimi ennaltaehkäisevänä. **Kokemamme mukaan taso 2 voi itse toimia jopa vieraannuttamista tukevana tahona.** Jotta vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen selkeästi ymmärretään olevan lastensuojeluasia ja lapsen edun vastaista, on lasten suojelulain pykälää 4 § täydennettävä maininnoilla vieraannuttamisesta ja huoltokiusaamisesta

Olosuhdeselvitys

Nykytilanne

Riitatilanteissa tuomioistuin pyytää lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 16 § 1 mom. (LHL, 361/1983) perusteella sosiaalilautakunnalta selvityksen vanhempien ja lapsen tilanteesta. Selvitystä ei kuitenkaan ole pyydetty, jos on ilmeistä, että se ei ole tarpeen asian ratkaisemisen kannalta. Olosuhdeselvitys on selkeästi tärkein yksittäinen prosessi, joka määrää erolapsen tulevaisuuden. Olosuhdeselvityksen painoarvo lapsen asioista päätettäessä on 80–90 % kokonaisratkaisusta.

Ongelmat olosuhdeselvityksessä

Tuomioistuimen selvityspyyntö ohjaa työskentelyn sisältöä ja selvityksessä keskitytään niihin seikkoihin, joista selvitystä pyydetään. Pyyntö voi koskea lapsen huoltoa, asumista, tapaamista tai näitä kaikkia. Selvityspyyntöt voivat olla hyvinkin yksityiskohtaisia tai avoimia. Pääperiaate on, että selvi-

tys keskittyy asioihin, joihin vanhemmat hakevat ratkaisua, ellei selvitystyön aikana vanhempien taholta ilmene muuta. Tuomari ei kuitenkaan aina välttämättä määrittele selvitettäviä yksityiskohtia riittävällä tarkkuudella tai laajuudella.

Tuomioistuimet toivovat sosiaalitoimelta tosiseikkojen raportointia ja havaintoja, eivät niinkään arvioita perheen tilanteesta. Pitkälle meneviä johtopäätöksiä ja tulkintoja vanhempien tai lasten käyttäytymisestä ja puheista on syytä välttää. On tärkeää erottaa olosuhdeselvityksessä toisistaan:

1. vanhempien kertomukset ja mielipiteet
2. selvitetty tosiseikat
3. työntekijän arviot ja johtopäätökset perheen tilanteesta.

Kokemamme mukaan olosuhdeselvityksissä esiintyy laadullista vaihtelua näiden kaikkien seikkojen suhteen. Erityisesti vanhempien kertomusten kirjauksissa näkyy puutteita tai merkkejä puolueellisuudesta.

Selvittäjien ammattitaito tai osaaminen voi olla puutteellista. Esimerkki: Vaikeassa huoltoriitatilanteessa sosiaalityöntekijällä ei ole aina osaamista, koulutusta tai edes kiinnostusta vanhemman huoltokiusaamisen tai lapsen vieraannuttamisen selvittämisessä. Huonosti tehty olosuhdeselvitys johtaa lapsen kannalta virheelliseen ratkaisuun oikeudessa, mikä pahimmillaan tarkoittaa lapsen yhteyden katkeamiseen toisen vanhemman kanssa. Tämä taas voi johtaa lapsen mielenterveysongelmiin, kouluvaikeuksiin, syrjäytymiseen elämässä tai jopa joihinkin äärimmäisiin tekoihin.

Olosuhdeselvityksen kesto voi ohjata olosuhteiden vakiintumiseen. Selvitys tehdään, kun siihen löytyy tekijä tai aikaa. Sinänsä pitkä aikataulu ei yleensä ole ongelma, jos lapsen luona olosta on sovittu vanhempien kanssa ja luonaolo toimii. Usein tosin on niin, että lapsen luonaolo ei toimi toisen vanhemman suuntaan, mikä aiheuttaa lapsen vieraantumista toisesta vanhemmasta. Aikataulu ei itsessään ole ongelma, jos selvitys on muuten laadukkaasti tehty. Kokemuksemme mukaan näin ei useinkaan ole. Laadulliset standardit ja kriteerit puuttuvat. Jos tuomari ei ole määrittänyt tarkasti, mitä lapsen vanhemmista ja lapsen olosuhteisesta tulee selvittää, niin selvittäjät tekevät, mitä heidän mielestään kuuluu selvitykseen.

Selvitettyjä asioita ei analysoida oikein. Esimerkki: Toinen vanhempi kertoo toisen vanhemman väkivallasta ja kokemastaan väkivallan uhkasta. Olosuhdeselvittäjät selvittävät, millaista perheen elämä on ollut ennen eroa ja eron jälkeen, onko väkivaltaa ollut, onko tuomioista saatu tai onko poliisit joutuneet puuttumaan kotiväkivaltaan. Usein analyysi jää puuttumaan, jos kyseessä on ollut perätön väittämä. Vanhempi ei ole ollut väkivaltainen vanhempaa tai lasta kohtaan ja koko tarina keksitty, jotta lapsen asuminen varmistuu tarinan kertoneelle vanhemmalle.

Huoltoriidoissa käytetään usein turvakotia väärin, esitetään perusteetonta väkivallan uhkaa tai lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä. Kaikki nämä asiat tulee selvittää eli onko niissä perää ja sen jälkeen analysoida, onko kyseessä aito huoli vai onko kyseessä lapsen asumisen varmistaminen tarinan kertovalle vanhemmalle.

Selvityksen dokumentointi on usein puutteellista. Selvitykseen kirjataan asiat jotka selvittäjät haluavat kirjata. Jos vanhempi pyytää heitä kirjaamaan jonkin epäkohdan, on selvittäjien tahdosta kiinni, tehdäänkö niin ja miten kirjaaminen tehdään. Muutoksia voi pyytää, mutta ne eivät välttämättä johda mihinkään. Videointia ja digitaalista tallentamista keskusteluista, vuorovaikutuksista ei juuri harrasteta, vaikka nimenomaan se olisi varmin tapa saada asiat kirjattua oikein.

Selvittäjillä voi olla asenteellisuutta tai oletusta vanhemman sukupuolen osalta. Kokemamme mukaan vanhempien kohtelu ei aina ole ollut yhdenvertaista. Esimerkiksi toisen vanhemman tekemät asiat tai kommentit kirjataan negatiivisella tavalla, kun taas toisen tekemät asiat tai kommentit kirjataan positiivisella tavalla. Isät ovat tuoneet esille korostuneen äitimyytin kokemuksia: Erolapsella on vain yksi koti, joka on äidin luona, äiti on lapselle tärkeä — ei isä, isän menettäminen lapselle on normaalia elämää mutta ei menetys tai lapsen kiintymyssuhde voi olla vain äidin kanssa.

Olosuhdeselvityksessä olleet vanhemmat ovat kertoneet, ettei selvittäjillä ole ollut osaamista asian selvittämiseen. Selvittäjän tulisi ymmärtää mitä on huoltokiusaaminen ja lapsen vieraannuttaminen,

ja miksi ne ovat korostetussa asemassa huoltoriidoissa. Todellisuudessa selvittäjillä ei ole riittävää tietoa, kokemusta tai koulutusta tunnistaa näitä, jos tuomari edes pyytää selvittämään näitä.

Muutostarpeet olosuhdeselvitykseen

Olosuhdeselvitys tulisi saada valmiiksi tilaajan esittämässä aikataulussa, joka on kolme kuukautta tilaamisesta. On oletettavaa, ettei lisäämällä lisätietoa lapsen asuinolosuhteista tai vanhempien tilanteesta. Tilaajan tulisi määrittää tarkasti, mitä selvitys sisältää ja mihin kysymyksiin kaivataan vastauksia. Esimerkki: jos on tarpeen selvittää ainoastaan vanhempien kyky toimia vanhempina, niin silloin selvityksen tulee keskittyä vain siihen osakokonaisuuteen.

Tilaajalla tulisi olla mahdollisuus tilata selvitys kokonaan tai osittain muultakin kuin kunnan sosiaalilautakunnalta. Perusteena tulisi olla laadullinen osaaminen, eli kuka osaa selvittää parhaiten, puolueettomimmin ja tehokkaimmin kyseisen asian.

Selvittäjän osaaminen tulisi määritellä ja päivittää. On turha odottaa selvittäjältä asioita joihin hänen osaamisensa ei riitä. Esimerkiksi vieraannuttamisen ja huoltokiusaamisen tunnistaminen vaativat omanlaistansa osaamista.

Selvityksen laatuun tulisi kiinnittää erityistä huomiota: Mitkä seikat ovat vanhemman kertomaa, mitkä ovat todistettuja tosiasioita, millä perusteella loppupäätelmään on päästy, millaisilla asioilla ja työkaluilla selvitys on tehty, miten kyseiset asiat on analysoitu. Tapa kirjata eri seikkoja tulisikin standardoida, jotta väärintulkinnoilta vältytään.

Tuomarin tulee varmistua siitä, että olosuhdeselvitys arvioi vanhempia sukupuolen osalta yhdenvertaisesti.

Tehdyn työ dokumentointi on myös tärkeää, olosuhdeselvityksessä tulisi käyttää videointia ja muuta digitalisointia, jotta lapsen ja vanhempien sanomiset ja mielipiteet tulisi kirjattua oikein. Niitä voitaisiin tarvittaessa katsoa/kuunnella oikeudessa, jos asiasta ei muutoin päästä käsitykseen.

Lapsen asumista koskevan selvityksen tulisi pitää vuoroasumista lähtökohtana. Koska mikään muu kuin kuolema ei kuitenkaan ole pysyvää, ei vakiintuneita olosuhteita tulisi esittää minkään suosituksen perusteena.

Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke (2007) lapsen huollosta, tapaamisista ja elatuksesta

Laatuhanke antaa tuomareille ohjeita siitä, miten huoltoriidat ratkaistaan. Kiinnitämme huomiota muutamaan seikkaan:

- Laatuhankkeen työryhmän sukupuolijakauma herättää huomiota. Työryhmän 13:sta jäsenestä vain yksi on mies.
- Vieraannuttaminen mainitaan vain kerran ja silloinkin vain laatuhankkeen kirjallisuusluettelossa. Vieraannuttamisen tunnistaminen puuttuu kokonaan. Laatuhanke painottaa vakiintuneiden olosuhteiden merkitystä muutosoikeudenkäynneissä. Vakiintuneet olosuhteet ovatkin usean päätöksen perusteena, vaikka laista ei löydy mainintaa vakiintuneista olosuhteista. Meille on jäänyt kokemus siitä, että vakiintuneita olosuhteita käytetään päätöksen perusteina silloin, kun tilanne on saatu näyttämään riittaisilta vieraannuttajan toimesta. On yleistä oikeudenkäynti strategialla vieraannuttajan taholta luoda toisesta vanhemmasta riitaisa ja uhkaava mielikuva, jotta vieraannuttamista ei huomata.
- Tuomarin puuttuminen asiamiesten toimintaan. On selvää, että asiamiehen on toimittava päämiehen etujen mukaisesti. Kuitenkin olemme havainneet asiamiesten joskus toimivan tavalla joka vie pohjaa tulevalta vanhempien väliseltä yhteistyöltä. Tämä ei voi olla lapsen edun mukaista. Tilanteissa, joissa vastapuolella ei ole esittää faktaperusteita vaateilleen, on tavalista, että asiamies pyrkii luomaan toisesta vanhemmasta "epäkelvon" tunnetodistamalla esimerkiksi suurennellen ja vääristäen tapahtumia, jotta tuomari saa tilanteesta riittävän kuvan. Yleensä tämä on sen vanhemman etu, jonka luona lapsi parhaillaan asuu.

- Laatuhankkeessa todetaan esimerkiksi:

"Ratkaisun perusteena on ainoastaan lapsen etu eikä siihen saa vaikuttaa se, miten vanhemmat ovat käyttäytyneet toisiaan kohtaan, ellei se osoita heistä jotain kielteistä vanhempana. Lapsen huoltoa ja asumista koskeva ratkaisu ei saa olla "syyllisen" vanhemman rankaisemista tai hyvin käyttäytyneen vanhemman palkitsemista (Savolainen s.81)".

Tämä kohta näyttäytyy jopa huoltokiusaamisen sallimisena, jos tuomari ei ymmärrä huoltokiusaamisen olevan loppujen lopuksi huonoa vanhemmuutta, lapsen edun vastaista riidan aiheuttamista ja pahimmillaan vieraannuttamisen työkalu.

Uusi laki varmasti vaatii uuden laatuhankkeen. Pyydämme huomioimaan osoittamamme seikat.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

1 luku Yleiset säännökset

1 § Huolto

Kiitämme sitä, että 1 § ensimmäinen momentti edelleen pyrkii turvaamaan myönteiset ja läheiset suhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Vieraannuttaminen on toimintaa, jolla pyritään tuhoamaan lapsen ja hänen vanhempansa välinen suhde lapseen vaikuttamalla. Tätä hyvin yleistä toimintaa on harjoitettu jo vuosia ilman, että se tunnustetaan laissa tai edes Helsingin hovioikeuspiirin laatuhankkeessa nimeltä. Toiminnan nimeäminen ja määrittely laissa (kuten esimerkiksi vainoaminen) ovat ensiarvoisen tärkeitä, jotta sosiaaliviranomaiset ja oikeusviranomaiset kehittävät tarvittavat tunnistamistavat, sekä ennaltaehkäisymenetelmät.

1 § toisen momentin mukaan lasta on suojeltava henkisesti väkivallalta. Uuden säännöksen mukaan vanhempien on suojeltava lasta tältä. Esimerkkinä henkisestä väkivallasta osoitetaan mm. vieraannuttaminen. Kuitenkaan ei kerrota miten tämä suojelu käytännössä tapahtuisi vieraannuttamistilanteissa. Onko tässä tilanteessa otettava yhteys poliisiin (vieraannuttamista ei ole kriminalisoitu), lastensuojeluun vai vietävä asia tuomioistuimeen? Tuomioistuimeen viemisestä jää kulatoriski vanhemmalle jonka velvollisuus on suojella lasta! Mietinnössä viitataan säännöksen yhteydessä Istanbulin sopimukseen. Siinä puhutaan myös väkivallantekijöiden saattamisesta edesvastuuseen. Tätä edesvastuuseen saattamista ei tue se, että vieraannuttamista ei ole säädetty kriminalisoiduksi.

2 § Tapaamisoikeus

2 § määrittelee tapaamisoikeuden. Kiitämme lisäystä, jossa todetaan lapsen oikeus myös suhteen luomiseen pelkän säilyttämisen sijaan. Käsite tapaamisoikeus on kuitenkin omiaan tekemään toisen vanhemman vanhemmuudesta pelkkää tapaamista. Ehdotamme tapaamisoikeuskäsitteen muuttamista luonaoloksi, kun puhutaan vanhemmista. Kun kyseessä on muu kuin vanhempi, voidaan puhua tapaamisoikeudesta.

Pykälässä toivotaan vanhempia välttämään kasvatustehtävässään kaikkea, mikä on omiaan aiheuttamaan haittaa lapsen ja toisen vanhemman väliselle suhteelle. Tulkintamme mukaan kyse voi siis olla huoltokiusaamisesta sekä vieraannuttamisesta. Pelkkä välttämiskehoitus kuulostaa vähättelyltä, kun kyseessä on niin tärkeä asia kuin lapsen kasvu ja kehitys. Oikeampi termi olisi pidättäytyä. Ehdotamme, että huoltokiusaamista/vieraannuttamista ennalta ehkäisemään asetetaan uhkasakko jokaiseen sopimukseen.

4 § Huoltajan tehtävät

Kiitämme tarkennusta, jossa huoltajan on otettava huomioon lapsen mielipide ja toivomukset. Kuitenkin kun huoltajia on enemmän kuin yksi olisi pykälässä teroitettava myös muiden huoltajien mielipiteen kuulemista ja tiedottamista, jotta vältetään riidaltatilanteissa, jossa huoltaja tekee päätöksiä toisten huoltajien tietämättä ja heidän kanssaan neuvottelematta. Tätäkin voitaisiin vahvistaa uhkasakolla.

5a § Velvollisuus ilmoittaa aiotusta muutosta

Esityksen mukaan ilmoitusvelvollisuus ei koske lainkaan tilanteita, joissa toinen vanhempi ei ole lapsen huoltaja eikä asu lapsen kanssa eikä lapselle myöskään ole vahvistettu tapaamisoikeutta suhteessa häneen. Tämä tarkoittanee, että velvollisuuden ulkopuolelle jäävät hyvinkin yleiset tilanteet, joissa sopimuksia huollosta ja/tai tapaamisista ei vielä ole saatu aikaiseksi. Tämä on omiaan hankaloittamaan sopimukseen pääsemistä, jos vanhemmalla on taustalla muuttoaikkeitä. Myös tilanteet joissa sopimusta ei vielä ole saatu syntymään, tulisivat olla ilmoitusvelvollisuuden piirissä.

Lapsen muuttoa toiselle paikkakunnalle voidaan kokonaisuudessa pitää sen verran merkityksellisenä muutoksena lapsen elämässä, että muuttoaikkeitä tarkoituksen mukaisuudesta on vanhempien syytä olla samoilla linjoilla. Mikäli vanhemmat eivät ole yhtä mieltä lapsen paikkakunnan vaihtamisen tarkoituksen mukaisuudesta, niin lapsen osoitetta ei pitäisi voida siirtää toiselle paikkakunnalle.

ilman tuomioistuimen päätöstä, jos muutto aiheuttaisi muutoksia lapsen luonaoloon tai yhteydenpitoon. Mikäli lähivanhempi kuitenkin muuttaa ennen kuin asiasta on päätös, siirretään lapsen asuinpaikka väliaikaisesti paikkakunnalle jäävän vanhemman osoitteeseen.

Pykälän mukaan ilmoituksen saa jättää tekemättä, jos se on välttämätöntä lapsen tai asuinpaikkaansa muuttavan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan välittömän ja vakavan uhan torjumiseksi. Tämän uhan tulisi olla todennettua ja todistettua, muuten vaarana on riitojen kärjistyminen uusiin sfääreihin, kun jokainen ”salaa” muuttaja ilmoittaa kokevansa välitöntä ja vakavaa uhkaa, jotta voisi sanella lapsen asuinpaikan ja vakiinnuttaa olosuhteet.

5b § Huoltajan esteellisyys

Kiitämme huoltajan esteellisyyden selkeyttämistä.

5c § Edunvalvojan määrääminen huoltajan sijaiseksi

Kiitämme edunvalvojan määräämisen selkeyttämistä.

2 luku Huoltajat ja tapaamisoikeus

Huoltajat ja tapaamisoikeus

Lainsäädännön uudistamishankkeen yhteydessä on syytä miettiä tarkasti sitä, liittykö vanhempien siviilisääty millään lailla lapsen edun toteutumiseen. Näin ollen voisi olla aiheellista miettiä uudistettavaan lain kannalta sitä, tuleeko avioliitolla, tai sen puuttumisella, olla minkäänlaista säätelymerkitystä lapsen tulevaisuuden osalta. Perusteltua olisi, että vanhempien siviilisääty ei enää mitenkään vaikuttaisi siihen, miten lapsen huoltajuus määritellään.

Lapsen etu toteutuu varmasti aivan yhtä hyvin siten, että isästäkin tulee lapsen huoltaja kaikissa tapauksissa mahdollisimman nopeasti lapsen syntymän jälkeen.

Käsite tapaamisoikeus on omiaan sekoittamaan huolto-ongelmien selvittämistä, ja siitä syntyy jopa vääriä käsityksiä. Hyvänä esimerkkinä on Työryhmän mietinnön sivulla 92 oleva maininta. Sivun keskivaiheella lukee

”Jos lapsen tulee sopimuksen tai päätöksen mukaan asua vanhempansa luona ja toisella vanhemmalla on tapaamisoikeus, viimeksi mainittu vanhempi voidaan määrätä suorittamaan lapselle elatusapua”.

Lause on siis virheellinen, koska Suomen lainsäädäntö ei (toistaiseksi) tunne vanhemman tapaamisoikeutta.

Vanhemman ja lapsen välisen lämpimän suhteen kuvaaminen tapaamiseksi on vähättelevä. Koska kyseessä on yhteisesti vietetystä ajasta, yhdessä ja luonaolosta, kuvaa termi luonaolo-oikeus paremmin sitä, mistä on kyse. Lapsella on yhtäläinen oikeus olla yhdessä ja viettää aikaa molempien vanhempiensa luona. Luonaolon lisäksi lapsella ja vanhemmalla tulee olla oikeus yhteydenpitoon.

Lapsella tulee lähtökohtaisesti olla kaksi huoltajaa, isä ja äiti. Olivatpa nämä naimisissa tai ei. Edellytyksenä tietenkin on se, että vanhemmat antavat suostumuksensa huoltajana oloon.

6 § Huoltajat lapsen syntymän perusteella

”Lapsen vanhemmat, jotka lapsen syntyessä ovat avioliitossa keskenään, ovat kumpikin lapsensa huoltajia. Jos vanhemmat eivät lapsen syntyessä ole avioliitossa keskenään, on äiti lapsensa huoltaja.”

Aikaisemmin mainitun perusteella tulee pykälän toista lausetta laajentaa seuraavasti: ”Jos vanhemmat eivät lapsen syntyessä ole avioliitossa keskenään, on äiti yksin lapsensa huoltaja siihen asti, kunnes isyys saadaan selvitettyä. Kun isyys on vahvistettu, tulee myös isästä lapsen huoltaja.”

Lisäksi edellä mainitun perusteella seuraavan pykälän 6 a § ”Eräiden isyysratkaisujen vaikutus lapsen huoltoon” keskimmäistä kappaletta ei tarvita (Jos äiti on yksin lapsensa huoltaja ja hän menee

avioliittoon miehen kanssa, jonka tämän jälkeen vahvistetaan olevan lapsen isä, isästä tulee äidin ohella lapsen huoltaja, kun isyys on vahvistettu).

7 a §. Sopimus lapsen tapaamisoikeudesta.

Pykälän otsikko tulisi olla ”Sopimus lapsen luonaolo-oikeudesta ja yhteydenpidosta”.

Mikäli jompikumpi vanhemmista edellyttää, on vanhempien tehtävä sopimus lapsen yhtäläisestä oikeudesta olla yhdessä sen vanhemman kanssa (luonaolo-oikeus) ja pitää yhteyttä siihen vanhempaansa, jonka osoitteessa lapsi ei asu. Lapselle vanhempien erosta johtuvaa haittaa ja ahdistusta saadaan vähennettyä sillä, että vanhemmuus on tasavertaisena, jolloin valta-asemaa ei käytetä aiheuttamaan riitaa. Näin ollen tulee luonaoloa kummankin vanhemman kanssa olla yhtä paljon, mikäli se vain olosuhteet huomioon ottaen on mahdollista.

Mikäli vanhemmat eivät saa luonaolosopimusta aikaiseksi, tulee tuomioistuimen antaa määräys sellaisesta.

7 b §. Vuoroasumisen ja tapaamisoikeuden ehdoista sopiminen

Osuvampi otsikko olisi ”Vuoroasumisen, luonaolon ja yhteydenpidon ehdoista sopiminen”

Kun sovitaan vuoroasumisesta tai luonaolo-oikeudesta, sopimuksesta tulee ilmetä vuoroasumisen tai luonaolon ja yhteydenpidon tarkemmat ehdot.

Silloin, kun lapsen vanhemmat eivät asu yhdessä tulee vanhempien tehdä vuoroasumissopimus, mikäli jompikumpi vanhemmista näin edellyttää. Vuoroasumisen tulee olla jokaisen asumisratkaisun lähtökohta. Sopimus jakaa lähtökohtaisesti lapsen asumisen puoliksi vanhempiensa luona, ellei ole painavia syitä tehdä muunlaista sopimusta. Lapsen luonaoloa tulee pitää vuoroasumisena, kun lapsi on toisen vanhemman luona vähintään 35 %. Mikäli vanhemmat eivät saa tällaista sopimusta aikaiseksi, antaa tuomioistuin määräyksen sellaisesta.

8 § Sopimuksen vahvistaminen

Koska termi ”luonaolo” kuvaa paremmin lapsen oikeutta, kirjataan lakitekstiksi ”Sopimus lapsen huollosta, luonaolo-oikeudesta ja yhteydenpidosta on tehtävä kirjallisesti ja se on esitettävä vahvistettavaksi sen kunnan tai kuntien sosiaalilautakunnalle tai sosiaalilautakunnille, missä lapsella on asuinpaikka tai kotipaikat.”

9 § Tuomioistuimen päätös lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta

Otsikko on paremmin muodossa ”Tuomioistuimen päätös lapsen huollosta, luonaolo-oikeudesta ja yhteydenpidosta”

Yhteishuolto tukee paremmin tasavertaista vanhemmuutta kuin yksinhuolto. Tämän johdosta tulee yhteishuolto olla huollon lähtökohta. Kohdan 1) tekstin olisi näin ollen:

Tuomioistuin voi päättää, että:

lapsen huolto uskotaan yksin toiselle vanhemmalle, mikäli siihen on painavat syyt. Muutoin huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti; Mikäli yhteishuolto osoittautuu toimimattomaksi, ja toinen vanhempi kykenee perustellusti tämän todentamaan, voidaan yhteishuolto purkaa, jolloin yksinhuolto määrätään.

Koska vuoroasuminen on lähtökohtana, niin ”Lisäksi” kohdan teksti pitää olla muotoa:

Lisäksi tuomioistuimien voi päättää, että:

lapsen tulee asua toisen vanhempansa luona, jos vanhemmat eivät asu yhdessä ja jos on painavia perusteita sille, että vuoroasumista ei voi toteuttaa.

– –

lapsella on oikeus luonaoloon sen vanhemman kanssa ja pitää yhteyttä siihen vanhempaansa, jonka luona lapsi ei asu.

9 a § Tarkemmat määräykset vuoroasumisesta ja tapaamisoikeudesta

Paremmiin soveltuvasta termistä johtuen otsikoksi ”Tarkemmat määräykset vuoroasumisesta, luonaolo-oikeudesta ja yhteydenpidosta”

Vuoroasumisesta tai luonaolo-oikeudesta päättäessään tuomioistuimen tulee antaa tarkemmat määräykset vuoroasumisen tai luonaolon sekä yhteydenpidon. Sama termimuutos viimeiseen kappaleeseen

Luonaolosta johtuvien liikkumisen kustannusten tulee jakautua tasapuolisesti. Se asian osallinen, jonka toimenpiteiden johdosta kustannukset nousevat, vastaa noususta johtuvista kustannusten lisäyksestä. ”Tuomioistuimien voi tarvittaessa määrätä, miten vastuu vuoroasumisen tai luonaolo-oikeuden toteuttamisesta aiheutuvista kuljetuksista tai matkakuluista jakautuu asiaan osallisten kesken.” – tasapuolisuus- ja lisäkustannusten aiheuttamisperusteen mukaisesti.

9 b § Tuetut ja valvotut tapaamiset sekä valvotut vaihdot

Termi ”tapaaminen” muutettava termiksi ”luonaolo” kun kyseessä on vanhempi.

On erittäin hyvä, että valvottuja luonaoloja määrätään ainoastaan erittäin painavista syistä.

9 c § Lapsen oikeus tavata muuta henkilöä kuin vanhempansa

Saattaa olla hyvinkin perusteltua, että lapsella on oikeus tavata itselleen tärkeää henkilöä, esim. sisarpuolta. Tällaisten tapausten yhteydessä voidaan hyvin käyttää tilannetta kuvaavaa termiä ”tapaamisoikeus”.

9 d § Tapaamisoikeuden turvaaminen

Termien täsmennys: ”Luonaolon- ja yhteydenpidon turvaaminen”

Lapsen oikeuden tulee olla ns. vahvaa oikeutta. Tämän periaatteen mukaan epäily -olettamaa ei laissa tarvita. Pykälästä tulee toimivampi, kun olettaja jätetään siitä pois. Toimivampi sanamuoto on:

”Tuomioistuimen tulee huollosta, luonaolo-oikeudesta ja yhteydenpidosta päättäessään velvoittaa vanhemman tai huoltajan, jonka luona lapsi asuu, sikon uhalla noudattamaan huollon velvoitteita, sallimaan luonaolo ja yhteydenpito sekä ryhtymään muihin luonaolon ja yhteydenpidon toteuttamiseksi tarvittaviin toimiin siten kuin päätöksessä määrätään.”

Juoksevaksi asetettuun uhkasakkoon voitaisiin soveltaa epäily -olettamaa: ”Uhkasakko asetetaan juoksevaksi, mikäli on aihetta epäillä, että vanhempi tai huoltaja ei noudata päätöstä”.

Pykälän loppuosan viittaus toimii sellaisenaan, vaikka täytäntöönpanolain termejä ei muutettaisi-kaan.

10 § Huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaiseminen

Kuvaavimmin termein: ”Huoltoa, luonaolo-oikeutta ja yhteydenpitoa koskevan asian ratkaiseminen

Lähtökohtana pitää olla tasavertainen vanhemmuus, eli yhteishuolto on pääsääntöisesti lapsen edun mukaista. Ainoastaan perustelluista syistä voidaan määrätä yksinhuolto. Tekstin olisi näin ollen:

”Lapsen huoltoa, luonaolo-oikeutta ja yhteydenpitoa koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti. Tässä tarkoituksessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten 1 ja 2 §:ssä säädetty huollon, luonaolo-oikeuden ja yhteydenpidon tavoitteet parhaiten toteutuvat vastaisuudessa.”

Lähtökohtana on, että lapsen huolto uskotaan molemmille vanhemmille yhteisesti. Tehtäessä ratkaisua siitä, onko lapsen huolto uskottava vain toiselle vanhemmista, on 1 momentissa säädetyn lisäksi kiinnitettävä huomiota erityisesti vanhempien kykyyn asettaa lapsen tarpeet vanhempien välisten ristiriitojen edelle.

Tehtäessä ratkaisua lapsen asumisesta, luonaolo-oikeudesta ja yhteydenpidosta on otettava 1 momentissa säädetyn lisäksi huomioon erityisesti lapsen ikä ja kehitystaso, lapsen luonne ja taipumukset, lapsen mahdolliset erityistarpeet, vanhempien asuinpaikkojen välinen etäisyys sekä vanhempien kyky ottaa yhdessä vastuu lasta koskevista asioista. Lähtökohtaisesti molemmilla vanhemmilla on yhtäläinen kyky ottaa vastuu lasta koskevissa asioissa.

Asia, joka koskee lapsen huollon uskomista molemmille vanhemmille yhteisesti tai toiselle heistä taikka lapsen asumista tai luonaolo-oikeutta, on ratkaistava vanhempien sopimalla tavalla, jos vanhemmat tai toinen heistä ovat lapsensa huoltajia eikä ole vahvoja perusteita olettaa, että tämä ratkaisu olisi vastoin lapsen etua. ”Riitaisuus” ei välttämättä olisi yksinhuoltajuuden peruste varsinkaan silloin kuin on viitteitä siitä, että riitaisuuden taustalla on juuri yksinhuoltajuuden saaminen.

11 § Lapsen mielipiteen selvittäminen

Lapsen todellisen mielipiteen selvittäminen on sensitiivinen asia. Mielipiteen selvittäminen ei koskaan saisi olla itseisarvo. Tällaiseen ei myöskään lakitekstissä saisi määrätä. Lapsen mielipiteen voi kirjata, jos lapsi vapaaehtoisesti (spontaanisti) tuo mielipiteensä julki. Vapaaehtoisesti ilmennyt mielipide voidaan ottaa lapsen asioita ratkaistaessa huomioon. Mikäli lapsi ei tuo mielipidettään omaehtoisesti julki, ei sitä saa pakottamalla yrittää selvittää.

”Lapsen huoltoa, luonaolo-oikeutta ja yhteydenpitoa koskevassa asiassa otetaan huomioon lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista ja mikäli lapsi ilmaisee nämä asiat omasta vapaasta tahdostaan.”

Lasta kuultaessa tulisi erityisesti huomioida mahdollisuus siihen, että lapsen tahtoon ja mielipiteeseen on vaikutettu epäsovivalla tavalla.

11 a § Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta päättäminen huostassa pidon aikana

Tulisi olla ”Lapsen huollosta, luonaolosta ja yhteydenpidosta päättäminen huostassa pidon aikana. Muuten lakiteksti vaikuttaa toimivalta sellaisenaan.

12 § Sopimuksen tai päätöksen muuttaminen

Sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta ja tuomioistuimen päätöstä lapsen huollosta, luonaolo-oikeudesta ja yhteydenpidosta voidaan muuttaa uudella sopimuksella tai päätöksellä, jos:

- 1) asiaan osalliset ovat muutostarpeesta samaa mieltä;

- 2) olosuhteet ovat sopimuksen vahvistamisen tai päätöksen antamisen jälkeen olennaisesti muuttuneet; taikka
- 3) tähän muuten on lapsen edun kannalta perusteltu syy, **kuten huollon velvoitteiden, luonaolon tai yhteydenpidon tarkoituksen rikkominen.**

3 luku Oikeudenkäynti

14 a § Hakemus sopimuksen tai päätöksen muuttamiseksi

"14 a § Hakemus sopimuksen tai päätöksen muuttamiseksi – Jos hakemuksen, sen johdosta mahdollisesti annetun kirjallisen lausuman sekä aikaisempien ratkaisujen perusteella on ilmeistä, että edellytyksiä sopimuksen tai päätöksen muuttamiseen ei ole, hakemus on hylättävä kirjallisessa menettelyssä."

Huoltoriidat ovat moninaisia ja -mutkaisia. Mikään on niissä harvoin ilmeistä. Hakemuksen hylkäämiseen kirjaamisella menettelyllä ei tulisi siksi mennä lainkaan.

Jos hylkääminen kirjallisella menettelyllä päättyy lakiin, lakiehdotuksen muotoilu "on ilmeistä" on epämääräinen ja antaa oikeuskäytännölle ehkä tarkoitettua suuremman tulkintavaran. Pykälää selventäisi "on ilmeistä" -ilmaisun korvaaminen "täysin selvää" -ilmaisulla. Se osoittaisi, että kirjallisella menettelyllä hylkäämistä ei tulisi tehdä kuin poikkeuksellisesti.

"Edelleen 2 momentin mukaan tuomioistuimen on arvioidessaan, onko ilmeistä, että sopimuksen tai päätöksen muuttamiseen ei ole edellytyksiä, otettava hakemuksen ja sen johdosta mahdollisesti annetun lausuman lisäksi viran puolesta huomioon lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvät aikaisemmat ratkaisut."

Ehdotuksen mukaan hakemus ei saisi aiemmista päätöksistä riippumatonta käsittelyä. Se olisi suuri poikkeus muusta lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä eikä ole tässäkään yhteydessä asianmukainen.

Jos riippumattomuudesta haluttaisiin luopua, tulisi siirtyä järjestelmään, jossa sama tuomari käsittelee saman lapsen asiat aina. Tuomarille muodostuisi näin kokonaisvaltaisempi ja syvällisempi näkemys lapsen asioista.

Esitys poimii huonot puolet vaihtuvien tuomarien ja yhden tuomarin järjestelmistä: Hakemus ei saisi riippumatonta käsittelyä eikä tuomarilla olisi syvällisempää käsitystä lapsen asioista.

14 b § Käsittelyn joutuisuus

Mietinnössä esitetään, että väliaikaismääräyksen antamisen jälkeen voidaan jonkin aikaa seurata, sopeutuuko lapsi vuoroasumisjärjestelyyn ja että lopullinen päätös annetaan vasta muutaman kuu-kauden seuranta-ajan jälkeen. Esimerkki ohjaa ajatukset väärälle uralle. Onko ajatus, että tällaista väliaikaissäätelyä sovellettaisiin myös tarkistamaan, sopeutuuko lapsi yhden kodin asumisjärjestelyyn? Ei varmaankaan. Mietintö implisiittisesti asettaa yhden kodin mallin ensisijaiseksi asumisjärjestelyksi ja vuoroasumisen toissijaiseksi. Tällaista kielenkäyttöä tulisi välttää lain esitöissä, ellei tarkoitus todella ole asettaa jokin asumisjärjestely muiden edelle. Jos jokin asumisjärjestely asetetaan lainsäädännössä ensisijaiseksi, se tulee olla vuoroasuminen.

15 § Asiaan osallisten kuuleminen

*"Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevaa asiaa käsiteltäessä tuomioistui-
men on varattava lapsen vanhemmille ja huoltajalle tilaisuus tulla kuulluiksi."*

Miksi "huoltajalle" on yksikössä?!

15 a § Lapsen kuuleminen tuomioistuimessa

"15 a § Lapsen kuuleminen tuomioistuimessa – – Lapsen toivomusten ja mielipiteen selvittämiseksi häntä voidaan kuulla henkilökohtaisesti tuomioistuimessa, jos se on asian ratkaisemisen kannalta tarpeen ja lapsi sitä pyytää tai siihen suostuu. Alle 12-vuotiaasta lasta voidaan kuulla henkilökohtaisesti vain, jos kuuleminen on välttämätöntä asian ratkaisemiseksi ja siitä ei arvioida aiheutuvan lapselle merkittävää haittaa. – – Jos lasta kuullaan ilman, että asiaan osalliset ovat läsnä, asiaan osallisille on varattava tilaisuus kuunnella lapsen kuulemisesta tehty äänitallenne tai heille on selostettava lapsen kuulemisesta esiin tulleet seikat niiltä osin kuin niillä voi olla vaikutusta asian ratkaisemiseen."

Ehdotuksen mukaan lasta kuullut tuomioistuin, joka myös päättää lapsen asioista, voisi vain selostaa kuulemisen sisällön vanhemmille. Tuomioistuimella voi olla näkemys sopivasta päätöksestä, joten se ei saata haluta kertoa vanhemmille asioita, joilla he voisivat arvostella tuomioistuimen päätöstä. Ehdotus ei ole siksi hyvä.

Ajatus äänitallenteen kuulemismahdollisuudesta on paljon parempi. Vielä parempi olisi, että laissa todettaisiin, että vanhemmat ovat oikeutettuja saamaan äänitallenne lapsen kuulemisesta.

Ikäraja 12 vuotta on mielivaltaisen. Tämän ikäiset lapset ovat erityisen alttiita manipuloinnille. Lapsen kuuleminen tuomioistuimessa epäilemättä myös jännittää ja rasittaa lapsia suuresti. Tuomioistuimilta puuttuu sekä taitoa että aikaa kuulla lasta aidosti. Ikäraja tulisi poistaa — lapsia ei siis tulisi kuulla tuomioistuimessa. Laissa tulisi säätää, että lapsia kuullaan sosiaalitoimissa. Tuomioistuimessa kuuleminen tulisi järjestää vain aivan poikkeuksellisessa tilanteessa. Kynnystä lapsen kuulemiseen ei tulisi missään nimessä alentaa kuten nyt ollaan ehdottamassa. Jos ikärajaa kuulemiselle pidetään välttämättömänä, tulisi se nostaa 15 vuoteen.

Mietinnössä arvioidaan, että yli 12-vuotiaalle henkilökohtaisesta kuulemisesta ei voida lähtökohtaisesti katsoa aiheutuvan merkittävää haittaa. Ihmettelemme näkemystä suuresti. Tuomioistuinkuulemisessa lapsi lähtökohtaisesti asetetaan ottamaan kantaa vanhempiensa välillä. Lähtökohtaisesti se on haitallista — myös yli 12-vuotiaalle lapselle.

16 § Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta

"16 §. Selvityksen hankkiminen sosiaalilautakunnalta. – – Lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa tuomioistuimen on tarvittaessa hankittava selvitys sen kunnan sosiaalilautakunnalta, missä lapsella taikka lapsen vanhemmilla tai muulla asiaan osallisella on asuinpaikka."

Olisi suotavaa, että lapsen kuuleminen ja yleisemmin huoltoriitojen selvittely ohjattaisiin niihin erikoistuneisiin yksiköihin. Vastaava ajatus on yleisemmällä tasolla tavoitteena kansalaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden SOTE-uudistuksessa. Lain ei tulisi estää tällaista laadun kohottamista. Vaatimus selvityksen tekopaikan yhteydestä asuinpaikkakuntaan tulisi poistaa.

16 b § Tuomioistuimen tiedonsaantioikeus

"16 b § Tuomioistuimen tiedonsaantioikeus Tuomioistuimella on oikeus saada poliisilta ja terveyden- ja sairaudenhoitotoimintaa harjoittavalta toimintayksiköltä sekä terveydenhuollon ammattihenkilöltä ja yksityiseltä palveluntuottajalta salassapitosäännösten estämättä ja maksutta lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian ratkaisemiseksi välttämättömiä tietoja".

Pykälä on tervetullut uudistus. Tuomioistuimen oikeutta tiedonsaantiin ei tulisi kuitenkaan rajata "välttämättömiin tietoihin": Kuka määrittelee välttämättömän? Riittää, että tuomioistuimen oikeus tietoihin todetaan.

Käräjäoikeudelle tulisi myöntää oikeus määrätä sekä vanhempi että lapsi oikeuspsykiatriin tutkimuksiin vanhemman hakemuksesta riippumatta lapsen tai toisen vanhemman vastustamisesta. Molempien oikeuspsykiatriset tutkimukset voivat olla välttämättömiä todentamaan vieraannuttaminen. Nykyisin hallintaoikeus voi määrätä lapsen tällaisiin tutkimuksiin viranomaisen hakemuksesta. Menettely on liian hidas, kun lapsi on vieraannuttamisen kohteena. Jos käräjäoikeus voisi määrätä asiasta, välttyttäisiin ylimääräisiltä oikeusprosesseilta ja voitaisiin auttaa lasta nopeammin.

17 § Väliaikaiset määräykset

”17 § Väliaikaiset määräykset – – Tuomioistuimen antamaan väliaikaiseen määräykseen ei saa hakea muutosta”.

Pykälässä olisi hyvä todeta, miten väliaikaismääräys voidaan peruuttaa tai miten toimia, jos tuomioistuin on toiminut virheellisesti väliaikaismääräyksen antaessaan (esim. tuomioistuin ei ole noudattanut prosessisääntöjä).

Mietintö (s. 94):

”Laki riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa

10 §. Lapsen asemaa ja oikeutta koskevat asiat.

– –

kaikissa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevissa asioissa ja siis myös sovintoon päättyvissä asioissa on selvitettävä lapsen omat toivomukset ja mielipide sikäli kuin se on lapsen ikään ja kehitystasoon nähden mahdollista. Vanhempien ollessa yhtä mieltä lapsensa asioiden järjestämisestä lapsen ääni välittyy ensisijaisesti vanhempien välityksellä. Vanhempien tulee keskustella asiasta lapsen kanssa ja ottaa sovinnosta neuvotellessaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset. Tuomioistuimen on puolestaan varmistuttava siitä, että vanhemmat ovat selvittäneet lapsen mielipiteen.”

Teksti velvoittaa vanhemmat selvittämään lapsen mielipiteen. Lapsella ei kuitenkaan ole välttämättä mielipidettä. Vaikka olisi, se voi perustua täysin lapsen edun vastaisiin käsityksiin, koska lapsi ei välttämättä pysty ymmärtämään, mitä vaihtoehtoja on tai mitä ne merkitsevät hänelle. Hänellä ei ole kokemusta niistä eikä välttämättä objektiivista tietoa vaihtoehtoista. Lapsilta ei kysytäkään, tahtovatko he käydä koulua. Teksti kuulostaa siltä kuin lapsi pakotettaisiin ottamaan kantaa toisen vanhemman puolesta. Lapsella tulee olla oikeus olla ottamatta kantaa kummankaan vanhemman puolesta.

6 luku Vieraassa valtiossa annetun päätöksen vahvistamista ja lapsen palauttamista koskeva menettely

39 § Lapsen kuuleminen

Lapsen kuulemisessa on noudatettava sensitiivisyyttä. Periaatteessa lapsen on lausuttava kaikki mitä lausuu omasta vapaasta tahdostaan. Lisäksi lasta kuulevan on, ennen kuin kirjaa mitään lausutuksi, varmistettava, että lapsi puhuu omalla suullaan eikä kenenkään muun.

7 luku Erinäiset säännökset

49 § Asetuksenantovaltuus

Vaikka asetuksenantovaltuutuksen ulkopuolelle jää mahdollisuus soveltaa tätä lakia Haagin sopimuksen ulkopuolisiin maihin, on muistettava, että lapsen oikeudet eivät tämän takia saa vaarantua.

Laki lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta

Edelleen ehdotamme lain nimen muutosta, jossa tapaamisoikeus korvataan termillä luona olo-oikeus ja täydennetään täytäntöönpanoa sisältämään myös yhteydenpito.

1 § Soveltamisala

Kiitämme vuoroasumisen huomioimista ko. laissa.

2 § Lapsen tahdon huomioon ottaminen

Moitimme vanhaa toisen pykälän ensimmäisessä momentissa olevaa 12 vuoden ikärajan säilyttämistä laissa. Ehdotamme ikärajan poistamista. Tämä ikäraja on muodostunut jo "legendaariseksi" vieraannuttajan työkaluksi: "Sitten kun täytät 12 saat itse päättää, menetkö tapaamiseen". Kokemuksemme mukaan vieraannuttajan painostus lasta kohtaan lisääntyy lähestyttyä tuota 12 vuoden rajaa. Tämä on ikä, jolloin lapsi on kuitenkin erityisen herkässä iässä ja helposti manipuloitavissa toista vanhempaa vastaan.

Jokainen, jolla on 12-vuotias lapsi, voi itse miettiä onko oikein, että lapselle annetaan kannettavaksi tämän kaltainen vastuu. Kun tahto on ilmaistu, on vaikea kuvitella sitä, että lapsen ja vanhemman välit koskaan enää normalisoituisivat.

Ikärajan nostaminen saattaa vain lykätä ikärajan käyttöä vieraannuttajan työkaluna, mutta jos ikäraja on oltava olisi se oltava ainakin 15 vuotta.

Kiitämme uuden momentin lapsen tahtoon vaikuttamisen selvittämisen velvollisuutta. Tämän selvittäminen kuitenkin ole helppo tehtävä. Asia ei välttämättä selviä ainoastaan lasta kuulemalla vaan on selvitettävä, miten vanhemmat ovat toimineet. Tilanne, jossa lapsi kieltäytyy tapaamasta toista vanhempaansa vieraannuttamisen tuloksena, vaatii muutakin kuin kertaluonteista täytäntöönpanoa.

Ehdotamme uutta kolmatta momenttia, jossa määritellään selkeästi, mitä osaamista vaaditaan taholta, joka selvittää lapsen mielipiteen. Erityisesti tämän tahon tulisi olla perehtynyt vieraannuttamiseen.

Laki lapsen elatuksesta

On ajantasaista, että vuoroasumISRatkaisu otetaan tässäkin laissa huomioon. Vuoroasumisesta muodostuvat korkeammat luonapitokustannukset, on paikallaan tuoda myös lakitekstiin (lisäysehdotus lihavoitu):

4 § Vanhempi voidaan velvoittaa suorittamaan lapselle elatusapua, jos:

— —

*lapsi asuu vuorotellen hänen ja toisen vanhemman tai muun huoltajan luona. Elatusavun määrä ja sen suorittamistapa vahvistetaan sopimuksella tai tuomiolla. **Vuoroasumisen vaikutukset otetaan huomioon elatusavun määrää pienentävänä tekijänä.***

Lähtökohtana elatusavussa tulee olla se, että kun vuoroasumisen osuus toisen vanhemman luona lähenee 50%:a on elatusavun lähtökohtaisesti oltava 0€ pl. vanhempien yhdessä hyväksymät kulut, kuten harrastuskulut.

Muutoin ehdotuksen lakiteksti on toimiva.

Avioliittolaki

23 a §

Ehdotuksen mukaan sovittelijalla ei olisi oikeutta hankkia tietoja viranomaisilta. Sovittelijalle tulisi antaa tämä oikeus. Esimerkki: Vanhemmalla on dokumentoituja mielenterveysongelmia tai rikosrekisteri. Lapsen edun mukainen sovittelu edellyttää, että tällainen olisi tiedossa ja olisi yksi lähtökohta sovittelussa.

Uskonnonvapauslaki

3 § Jäsenyys uskonnollisessa yhdyskunnassa

Laissa tulisi todeta, että isillä ja äideillä on yhtäläinen sananvalta lapsen uskontokunnasta päätettäessä.

Lastensuojelulaki

4 §

Vieraannuttamien ja huoltokiusaaminen on lisättävä asioihin, jotka on huomioitava toimenpide- ja ratkaisuvaihtoehtoja arvioitaessa.

Laki yleisestä asumistuesta

4 § Ruokakunta

Jos vanhemmat ovat sopineet vuoroasumisesta, tulee lapsi lukea osallisiksi molempien vanhempien ruokakuntiin. Näin voidaan varmistua, että lapsen etu toteutuu, kun vanhemmilla on yhtäläinen mahdollisuus asua tarkoituksenmukaisesti.

Nykyisen lain mukaan se vanhemmista, joka tapaa lapsia tulkitaan yksin asuvaksi, vaikka luonaoloa olisi saman verran kuin sillä vanhemmalla, jonka luona lapset ensisijaisesti asuvat.

Perusopetuslaki

6 § Oppilaan koulupaikan määräytyminen

Lähikoulua osoitettaessa on huomioitava lapsen molempien kotien sijainti, jos vuoroasumisesta on sovittu. Pykälän toisen momentin muotoilu voisi olla (lisäys lihavoituna):

*Kunta osoittaa oppivelvolliselle ja muulle tässä laissa tarkoitettua opetusta saavalle 1 momentin mukaisen lähikoulun tai muun soveltuvan paikan, jossa tämän lain 4 §:n 1 ja 2 momentin mukaisesti annetaan opetusta sellaisella oppilaan omalla kielellä, jolla kunta on velvollinen opetusta järjestämään. **Opetuspaikkaa osoitettaessa on huomioitava lapsen molempien kotien sijainti, jos vuoroasumisesta on sovittu.** Esiopetusta saavalle oppilaalle voidaan opetuksen järjestämispaikaksi osoittaa myös vastaavat edellytykset täyttävä 4 §:n 1 momentissa tarkoitettu päivähoitopaikka tai muu soveltuva esiopetuksen järjestämispaikka. Kunta voi perustellusta opetuksen järjestämiseen liittyvästä syystä opetuskieltä muuttamatta vaihtaa opetuksen järjestämispai-
kaa. ([23.12.1999/1288](#))*

32 § Koulumatkat

Jos vuoroasumisesta on sovittu, on kunnalla velvollisuus järjestää koulumatka molempien vanhempien luota, mikäli se on muuten lain asettamissa rajoissa mahdollista. Nykyinen käytäntö, jossa koulumatka on järjestettävä sen vanhemman luota, jonka luona lapsi asuu ensisijaisesti, on kohtuuton erityisesti siinä tilanteessa, että lapsi tarvitsee erityistä tukea.

Moni lastaan myös arkisin luona pitävä vanhempi joutuu nykyisin kuljettamaan lastaan toisen vanhemman kotiin, josta esimerkiksi vammaisen lapsen koulukyyti on järjestetty. Pykälän ensimmäinen momentti voisi olla (lisäys lihavoituna):

*Jos perusopetusta tai lisäopetusta saavan oppilaan koulumatka on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen. **Jos lapsen vuoroasumisesta on sovittu, lapsella on oikeus maksuttomaan kuljetukseen molemmista kodeistaan.** Jos esiopetusta saavan oppilaan matka kotoa esiopetukseen tai lasten päivähoidosta annetussa laissa tarkoitettua päivähoidosta esiopetukseen on viittä kilometriä pitempi, oppilaalla on vastaavasti oikeus maksuttomaan kuljetukseen kotoa suoraan esiopetukseen tai päivähoidosta esiopetukseen ja esiopetuksesta kotiin tai päivähöitoon. Perusopetusta, lisäopetusta tai esiopetusta saavalla oppilaalla on oikeus maksuttomaan kuljetukseen myös silloin, kun edellä tarkoitettu matka oppilaan ikä ja muut olosuhteet huomioon ottaen muodostuu oppilaalle liian vaikeaksi, rasittavaksi tai vaaralliseksi. Maksuttoman kuljetuksen vaihtoehtona on oppilaan kuljettamista tai saattamista varten myönnettävä riittävä avustus. [\(19.12.2003/1139\)](#)*

Hyvä erovanhemmuus ry:n puolesta

Vesa Mäki, puheenjohtaja

Ari-Martti Hopiavuori, varapuheenjohtaja